

УКРАЇНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО ТА РЕВОЛЮЦІЙНІ ЗСУВИ ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

УДК 94(477.7)“1918-1920”

© *Юрій БІЛАЙ*

КОНТРРОЗВІДКА ТА ДЕРЖАВНА ВАРТА БІЛОГО РУХУ НА ПІВДНІ УКРАЇНИ (1918 – 1920 рр.)

У статті розглядається діяльність державоохоронних органів Білого руху на території Півдня України, виокремлено питання розбудови їхньої структури та організаційних особливостей. Проаналізувавши компоненти державоохоронних органів російсько-білогвардійського режиму, їхню структуру та специфіку діяльності, автор визначив, що впродовж 1918 – 1920 рр. були створені органи, покликані спростити завдання відновлення «єдиної і неподільної Росії». Ці органи за своєю сутністю мали стати потужним інструментом у військово-політичному протистоянні з українською державністю.

Ключові слова: державоохоронні органи, контррозвідка, Білий рух, Південь України.

Суспільно-політичні трансформації в Україні та війна з Російською Федерацією висувають на порядок денний нові завдання перед істориками, зокрема в дослідженні військових конфліктів та їхнього впливу на розвиток держави. Сучасний стан відносин між двома країнами аналогічно співвідноситься з періодом національно-визвольних змагань українського народу 1917 – 1921 рр. Як і сьогодні, українська державність стояла перед загрозою втрати території та суверенітету й поглинанням її як білогвардійською, так і більшовицькою Росією. Обидва державних утворення ставили за мету перемогти молоду державу як у прямому військовому протистоянні, так і за допомогою власних державоохоронних органів.

Означена проблема є актуальною, адже якщо тема діяльності на українських теренах російсько-більшовицьких сил безпеки є більш-менш розкритою, то організація роботи білогвардійських державоохоронних органів урядів А. Денікіна та П. Врангеля на Півдні України в історичній науці досліджена побіжно.

Зв'язок авторського доробку з важливими науковими та практичними завданнями полягає в аналізі логіки розбудови та функціонування

державоохоронних структур Білого руху на Півдні України в 1918 – 1920 рр., а також у дослідженні впливу цих органів на загальне військово-політичне становище в регіоні.

Історіографія дослідження представлена роботами науковців, різних за ідеологічним навантаженням, метою та структурою. Так, ми використали роботи М. Ковальчука, Б. Грекова, В. Цветкова, Н. Кирмея, С. Волкова, В. Виноградова, Р. Абинякіна [15; 4; 22; 9 – 14; 3; 2; 1]. Джерельна база презентована як неопублікованими документами, так і мемуарами та збірками документів [4; 17 – 21; 8; 16].

Метою роботи є аналіз діяльності державоохоронних органів російсько-білогвардійського режиму на Півдні України в період 1918 – 1920 рр., їхня структура та специфіка діяльності.

Більшовицький переворот 1917 р. у Росії призвів до інтенсифікації процесів фрагментації російської державності. Виникли два різних центри тяжіння на чолі з білогвардійським офіцерством та більшовиками. Окремо в цьому випадку стоять держави-лімітрофи, що постали на теренах кордонів колишньої імперської Росії. Однією з таких країн на той час була Україна (втіленням якої були режими Української Народної Республіки та Української держави), існування державності якої стало проблемою як для більшовиків, так і для білогвардійців. І якщо перші хоча б формально вдавалися до якихось варіантів домовленостей чи обіцянок, то другі були категоричними противниками Української держави й використовували її військову та політичну компоненту.

Військовий складник протистояння України та російсько-білогвардійського режиму можна розділити на дві частини, а саме: 1) відкрита війна на фронті; 2) діяльність державоохоронних органів (поліції та контррозвідки) на теренах, окупованих унаслідок низки українсько-білогвардійських військових конфліктів 1918 – 1920 рр.

Діяльність державоохоронних органів урядів А. Денікіна та П. Врангеля мала на меті знищення українського опору та інтеграції окупованих земель, особливо Півдня України, у дореволюційну російсько-імперську модель. Така тенденція очевидна на окупованих територіях і тепер, коли Російська Федерація проводить репресії проти кримських татар у Криму та проукраїнського населення в окупованих районах Донбасу.

Зазначимо, що основними структурами, які займалися боротьбою з українством, була поліція (Державна Варта) та контррозвідка.

З 1918 р. керівництво Білого руху постало перед проблемою негайної організації контррозвідки. Зважаючи на те, що армія в умовах війни потребувала укріплення тилу (боротьби зі шпигунами, інформаторами, агентами, криміналом), то відповідно й виникла потреба утворення структури органів безпеки – як армійських, так і урядових. Процес організації всіх без винятку контррозвідувальних структур можна розподілити на: розбудову тактичного

угруповання (спецслужби, що діють на місцях) та стратегічну (центральне управління).

Загальновідомо, що будь-яка держава, яка будує свої спецслужби на згаданих ліквідованого режиму, приречена робити помилки, різке переформатування (чого в звичайному режимі роботи не можна). Структура спецслужб, як правило, «хворіє» тими ж «хворобами», що й державний механізм та суспільство. Тому це необхідно враховувати під час формування системи органів безпеки.

Процес утворення білогвардійських спецслужб, зокрема й на Півдні України, відбувався у складній військово-політичній обстановці. Уже на початку 1918 р. було створено перші осередки спецслужб російсько-білогвардійського режиму. Наприклад, була утворена Політична канцелярія, на яку покладалося завдання формувати підпільні Центри Добровольчої армії (майбутніх урядових контррозвідувальних організацій) на місцях [19 – 20]. Цим було розпочато перший етап формування спецслужб Білого руху.

Наступним етапом у процесі розбудови спецслужб стало формування у квітні 1918 р. Розвідувального відділення штабу Добровольчої армії (перша армійська спецслужба). Очолив нову структуру Генерального штабу підполковник (з кінця 1918 р. – полковник) С.Н. Ряснянський. Особливість новоствореної структури полягала в тому, що вона поєднувала функції розвідки і контррозвідки (на початок ХХ ст. це було нормальним явищем для системи органів безпеки у світі).

У сфері контррозвідувальної діяльності на цей підрозділ покладалися завдання підтримання зв'язку з підпільними антибільшовицькими організаціями в Одесі, Миколаєві, Херсоні, адже саме в цих містах зосереджувалася велика кількість зброї та людських ресурсів [16, 40].

Упродовж досліджуваного періоду на території Південної України утворено центри контррозвідки 1-го розряду в Одесі, Сімферополі, Юзівці, Херсоні, Миколаєві. За штатним розписом до них входили 9 осіб (начальник центру, начальник штабу, секретар-скарбник, завідувач розвідки, завідувач агітації та три особи для доручень).

У Ялті, Феодосії, Керчі, Катеринославі, Олександрівську, Мелітополі та в Маріуполі в цей період було створено центри 2-го розряду, які склалися з 8 співробітників (начальник центру, начальник штабу, секретар-скарбник, завідувач розвідки, завідувач агітації та дві особи для доручень [1 – 6; 10, 40 – 55]).

Основними відмінностями між центрами 1-го та 2-го розрядів була їхня чисельність, а також той факт, що перші зосереджували свою увагу на великих стратегічних містах.

Головний напрям роботи контррозвідки полягав в організованому веденні інформаційної війни та пропагуванні ідей політичної програми російсько-білогвардійських урядів. Так, улітку 1918 р. Штабом Верховного командування було засновано Освідомче Агентство (ОСВАГ), що підпорядковувалося безпосередньо Дипломатичному відділу (міністерству)

під управлінням М. Алексеєва. Головне управління ОСВАґу розташовувалося в м. Ростові-на-Дону, а його відділи управління розміщувалися в південноукраїнських містах Одесі та Харкові. Кожен відділ мав у підпорядкуванні відділення, яке в свою чергу керувало пунктами, а пункти мали в своїй структурі підпункти [18].

Кожна структурна одиниця мала лінійну, спрощену структуру. У підрозділах функціонували: інформаційна, агітаційна, організаційна, літературно-публіцистична, художньо-агітаційна, технічна та загальна частини.

Під фактичним управлінням ОСВАґу знаходилися всі засоби масової інформації та культурні установи (газети, журнали, театри, друкарні). Кожна з цих установ мала свого співробітника, який отримував платню. У складі ОСВАґу окремо існувало так зване «лекторське бюро», до якого входили відомі викладачі історії, філософії, літератори та актори. Кожен із них мав свою посаду в структурній моделі організації і перебував на повному бюджетному утриманні. Бюро очолював відомий редактор однієї з владних газет С. Соколов [10, 56].

Незважаючи на чітку структуру, ця організація, на нашу думку, нагадує доволі невдалу схему побудови Міністерства інформації. Адже пропагандистська сфера діяльності належала як до штатних органів контррозвідки, так і до урядових функцій Особливої Наради.

Схожі організації більш сучасного типу наявні й на окупованих територіях Кримського півострова та Донбасу. Вони діють під керівництвом Федеральної служби безпеки Російської Федерації, на них покладаються такі ж функції пропаганди, що й свого часу покладалися на ОСВАґ.

Отже, на перших етапах утворення та становлення контррозвідки російсько-білогвардійський генералітет створив, так би мовити, «рамочні структури», які повинні були наповнюватися суттєвими повноваженнями та підготовленими кадрами в процесі власної діяльності.

З приходом до влади Головнокомандувача Добровольчої армії А. Денікіна відбувається реорганізація системи спецслужб. Маючи в своїх руках всю повноту військової та цивільної влади, генерал 1 жовтня 1918 р. ліквідує Військово-політичний відділ. Органи розвідки і контррозвідки ВПВ передаються в підпорядкування Військово-морського відділу як Особливе відділення, на чолі якого стояв полковник В. Крейтер. Натомість осередки ВПВ у містах Південної України були ліквідовані, а їхній особовий склад перейшов на службу в Центри Добровольчої армії, які вже існували [20].

Особливе відділення урядових спецслужб складалося із загального та особливого підрозділів і контррозвідувальної частини (КРЧ). Згідно зі штатним розписом у відділенні проходили службу 21 офіцер і 11 солдатів: начальник відділення, помічники з особливого (таємного) діловодства, помічники з розвідки (3 особи), завідувач КРЧ, завідувач паспортного бюро, 4 перекладачі, діловод із контррозвідки, 8 обер-офіцерів для доручень, а також діловоди та водії.

18 жовтня 1919 р. відділення скоротили до 17 офіцерів і 10 солдатів, додавши 2 цивільних чиновників до її частини.

Згідно зі штатним розписом осередки контррозвідувальної частини в південноукраїнських містах мали у своєму складі 1 офіцера, 8 чиновників і 5 солдатів (начальника частини, 2 помічників, перекладача, 2 діловодів, 2 помічників діловодів, реєстратора, 2 писарів і 3 рядових-зв'язківців).

У свою чергу цій структурі підпорядковувалися також паспортні пропускні пункти в Севастополі, Керчі, Одесі, Феодосії та Ялті. За штатом пункт складався з чотирьох офіцерів (начальника, його помічника та двох офіцерів з діловодства) [10, 28].

Незважаючи на всі заходи щодо організації спецслужб, необхідно зазначити, що вони були недостатньо вкомплектовані й тому не могли активно протистояти шпигунській діяльності більшовиків та доволі успішній (на фоні інших) розвідці національних урядів України.

Наступним рішенням, пов'язаним із діяльністю спецслужб, став наказ № 2097 від 30 серпня 1919 р., у якому були оголошені «Тимчасові штати армійської контррозвідки ЗСПР», до складу якої увійшли: контррозвідувальна частина (КРЧ) управління генерал-квартирмейстера штабу Головнокомандувача (центральна ланка управління військовою та урядовою спецслужбами); контррозвідувальний відділ (КРВ) відділу генерал-квартирмейстера армії, штабів областей і військових губернаторів (губерніальні, обласні осередки урядової контррозвідки та штабні підрозділи окремих армій); контррозвідувальний пункт (КРП) 1-го та 2-го розрядів (осередки міської контррозвідки, які функціонували майже в кожному місті Півдня України); контррозвідувальний пост (підпорядковувалися міським осередкам спецслужб, функціонували на рівні повітової контррозвідки). До складу КРЧ входили 18 офіцерів, 11 військових чиновників, 12 секретарів та писарів і 33 рядових військовослужбовці.

На підставі зазначеного вище ми можемо констатувати, що такий штатний розпис нагадує реальну спецслужбу, яка повинна була стати опорою державоохоронної структури сил безпеки російсько-білогвардійського режиму на окупованих територіях.

Разом із тим контррозвідувальні відділи не мали власних структурних підрозділів, крім конвойної команди. Начальник відділення мав помічників із розшукової та судової роботи, завідувача агентури і зовнішнього спостереження. У штаті відділення перебувало 16 офіцерів, 6 військових чиновників, унтер-офіцер, 16 солдатів і 7 писарів. Крім того, за відділенням були закріплені агенти зовнішнього спостереження (філери).

Контррозвідувальні пункти були копією вищеназваних підрозділів контррозвідувальних відділів. Їхні штати були невеликими: 10 офіцерів, 3 військові чиновники, 5 писарів, унтер-офіцер і 12 рядових.

Армійська контррозвідка була представлена КРЧ Головнокомандувача ЗСПР, КРВ при штабах Чорноморського губернатора, Всевеликого війська

Донського, Новоросійської області; КРП у Мелітополі, Одесі, Севастополі, Ялті, Феодосії та інших південноукраїнських містах [13].

З метою об'єднання діяльності карного розшуку та контррозвідки наказом № 3116 від 3 травня 1920 р. органи контррозвідки штабів Головнокомандувача Морського управління з усіма підвідомчими установами передавалися в підпорядкування начальника військового управління, утворюючи Особливу частину (армійська контррозвідка). Згідно з цим наказом органи контррозвідки перетворювалися на спостережні пункти при штабах корпусів і дивізій, а дрібніші структури (на рівні штабів полку, батальйону, окремої роти) повністю ліквідовувалися [12, 60].

Окрім контррозвідки, до складу державоохоронних структур Білого руху входили й інші органи. Так, другою структурною одиницею державоохоронних органів була Державна Варта, створена 25 березня 1919 р. для забезпечення правопорядку на територіях, підпорядкованих уряду А. Денікіна. Зазначимо, що ця структура за своєю сутністю була компіляцією старої царської поліції з жандармерією та мала воєнізовану структуру [8, 255].

Комплектування Державної Варти не було чимось особливим для мілітарного державного утворення. До неї переводили польових офіцерів, а нижчих чинів набирали за рахунок мобілізації в тій чи іншій місцевості, що призводило до дезертирства чи невиконання функціональних обов'язків.

Від моменту створення Державної Варти її очільником був генерал-майор Окремого корпусу жандармів Л. Бардін. А вже 19 вересня 1919 р. його замінив генерал від інфантерії М. Мартос [3, 233].

У губерніях Варта підпорядковувалася віце-губернатору, а в містах були створені окремі частини та дільниці Державної Варти. На повітовому рівні також створювалися окремі невеликі підрозділи, губерньська бригада була за чисельністю до трьох із половиною тисяч осіб.

У структурі Державної Варти налічувалися окремі спеціальні підрозділи: залізнична та морська варти, а також карна міліція [19, 221].

Функції Державної Варти закріплювалися законом, прийнятим Особливою Народою 25 березня 1919 р. На цю структуру покладалася обов'язки з охорони громадського порядку. Крім того, саме вона контролювала виконання наказів Головнокомандувача та губернатора [2, 587]. Державна Варта займалася перевіркою документів, повертала майно, незаконно реквізоване. Окремими наказами Варти було надано право дозволяти чи забороняти виїзди громадян із певної території.

Зважаючи на величезну територію, що її контролював уряд А. Денікіна, чисельність формувань Державної Варти також була чималою. На Півдні України Катеринославське відділення мало у своєму штаті понад 1 тис. офіцерів та окрему бригаду, Чорноморське відділення – 1 920 осіб та окрему бригаду. Харківська губернія (одна з найбільших за територією) мала найбільшу чисельність варти – 3 тис. осіб та окрему бригаду [3, 233]. Загальна кількість

членів Варти становила понад 80 тис. осіб, більша частина якої була зосереджена на Півдні [4, 29].

Але незважаючи на чисельність, діяльність Варти на Півдні ускладнювалася тим, що українське населення не підтримувало російську армію (як білогвардійську, так і більшовицьку). Крім того, значна частина населення підтримувала Н. Махна, а жителі міст (здебільшого) – українські режими.

У містах на Півдні України російсько-білогвардійська Державна Варта мала не тільки забезпечувати громадський порядок, а й протидіяти повстанським намірам частини населення [20, 108].

Однак підходи до формування Варти свідчать про те, що своїми діями білогвардійці підштовхували населення до збройної боротьби. Наприклад, у м. Бердянську Катеринославської губернії білогвардійська Державна Варта була на 100% сформована з гетьманської структури, тобто відбулося просто перейменування. Цей факт спровокував соціальне напруження, адже гетьманська Варта дискредитувала себе корупцією та каральними акціями [15].

У Державній Варті Катеринослава та губернії відчувався брак кадрів. Наприклад, коли розгорнулося махновське повстання, ця структура не змогла чинити опору в жодному місті чи містечку. Винятком став лише Бердянськ, однак і там махновці, підмовивши місцевих рибалок, змогли захопити місто.

У м. Харкові Державна Варта займалася переважно бюрократичною роботою, видаючи дозволи на виїзд із міста [7, 26 – 39].

Таким чином, проаналізувавши компоненти державоохоронних органів російсько-білогвардійського режиму, їхню структуру та специфіку діяльності, автор дійшов висновку, що впродовж 1918 – 1920 рр. були створені органи, покликані спростити завдання відновлення «єдиної і неподільної Росії». Ці органи за своєю суттю мали стати потужним інструментом у військово-політичному протистоянні з українською державністю. Створена в 1918 – 1920 рр. мережа державоохоронних органів Білого руху функціонально представляла собою сили спецслужб (контррозвідка) та поліції (Державна Варта). Кожна з цих структур мала тактичний (місцевий) і стратегічний (центральне управління) рівні. Контррозвідка на Півдні представлена осередками, що підпорядковувалися особисто командувачу армії, а політична контррозвідка (Центри Добровольчої армії) була підзвітна керівникові уряду. Одним з особливих підрозділів контррозвідки був ОСВАГ, що виконував роль рупора пропаганди та провідника засадничої ідеології відновлення «єдиної та неподільної» Росії. Другий складник державоохоронних структур російсько-білогвардійських урядів – Державна Варта – де-юре була поліційною структурою, однак на неї покладалися й нехарактерні для неї функції, як-то боротьба з підпіллям та ін.

Пропонований огляд не вичерпує теми, заявленої в публікації. Натомість у ньому вказані основні хронологічні та тематичні компоненти розбудови державоохоронних органів Білого руху на Півдні України в 1918 – 1920 рр., окреслено стан наукової розробки проблеми, виокремлено джерельну

компоненту. З наведеного вище викладу випливають перспективи подальшої розробки теми, що полягають у виявленні та опрацюванні нових джерел і праць з метою поглибленого осмислення заявленої теми, у з'ясуванні пріоритетних напрямів її подальшого розвитку.

Джерела та література:

1. Абинякин Р. М. *Офицерский корпус Добровольческой армии: социальный состав, мировоззрение. 1917 – 1920 гг.* / Р.М. Абинякин. – Орел.: Издатель: А. Воробьев, 2005. – 204 с.
2. Виноградов В.К. *Всероссийский национальный центр* / В.К Виноградов. – М.: РОССПЭН, 2001. – 606 с.
3. Волков С.В. *Белое движение в России: организационная структура.* / С.В. Волков. – М.: РОССПЭН, 2000. – С. 233.
4. Греков Б.Д. *Исторические записки* / Б.Д. Греков – Т. 12. – М.: Изд-во Академии наук СССР, 1941. – 322 с.
5. *Державний архів Донецької області (ДАДО).* – Ф. Р-128. – Оп. 2. – Спр. 2. – Телеграми розвідвідділам, комендантам станцій про військові замовлення співробітників розвідувальних пунктів, продовольче постачання, обмундирування Добровольчої армії, масові захворювання робочих військовополонених. – 1.05. – 1.12.1919. – 140 арк.
6. *Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (ЦДВОВУ).* – Ф. 269. – Оп. 1. – Спр. 1. – «Орозыске военнопленных и др. лиц. Циркуляр отдела Управления о борьбе с контрреволюционной агитацией духовенства» – 8 арк.
7. ЦДВОВУ. – Ф. 446. – Оп. 1. – Спр. 3. – «О выдаче разрешений на право выезда из гор. Харькова» – 147 арк.
8. Додонов Б.Ф. *Журналы заседаний Особого совещания при Главнокомандующем Вооруженными Силами на Юге России А.И. Деникине: сентябрь 1918 – декабрь 1919 года* / Б.Ф. Додонов – М.: РОССПЭН, 2008. – 1002 с.
9. Кирмель Н.С. *Борьба деникинской контрразведки против большевистского подполья в годы Гражданской войны [Электронный ресурс]* / Н.С. Кирмель – Режим доступа – <http://www.naukaixi.ru/materials/130/>
10. Кирмель Н.С. *Деятельность контрразведывательных органов белогвардейских правительств и армий в годы Гражданской войны в России (1918 – 1922 гг.)* / Н.С. Кирмель – М.: ВУ, 2007. – 136 с.
11. Кирмель Н.С. *Деятельность разведки белогвардейских правительств и армий в годы Гражданской войны в России (1918 – 1922 гг.): монографія* / Н.С. Кирмель. – М.: ВУ, 2008. – 162 с.
12. Кирмель Н.С. *Документы спецслужб белогвардейских правительств и армий 1918 – 1922 гг. в федеральных архивах России* / Н.С. Кирмель – М.: Отечественные архивы, 2008. – № 3. – С.55 – 64.
13. Кирмель Н.С. *Организационное строительство белогвардейских спецслужб на Юге России (1918 – 1920 гг.) [Электронный ресурс]* / Н.С. Кирмель // Чекист. 2005. – 8 мая. – Режим доступа: <http://www.chekist.ru/article/791>
14. Кирмель Н.С. *Разведывательные и контрразведывательные органы Белой армии. 1918 – 1920 гг. [Электронный ресурс]* / Н.С. Кирмель // Военно-исторический журнал. – 2006. – № 1. – Режим доступа: <http://www.mil.ru/info /1068/11278/11845/25231/15824/11842/index.shtml>

15. Ковальчук М. Повстансько-партизанський рух та операції білогвардійських військ в Україні у першій половині 1919 року / М. Ковальчук // Український історичний журнал. – № 5. – К., 2009. – С. 106 – 121.
16. Лисовой Я.М. Белый архив Т. 1 / Я.М. Лисовой. – Париж: Мелу, 1930. – 240 с.
17. Лукомский А.С. Воспоминания / А.С. Лукомский – Берлин: Отто Кирхинер и Ко, 1922. – 320 с.
18. Новая Россия. Харьковская ежедневная газета. – 3 ноября 1919 года.
19. Соколов К. Н. Правление генерала Деникина: (Из воспоминаний) / К.Н. Соколов – София: Російско-болгарское книгоиздательство, 1921. – 290 с.
20. Суетов Л.А. Белое дело / Л.А. Суетов – Т. 1 – М.: Наука, 2000. – 160 с.
21. Устинов С.М. Записки начальника контрразведки / С.М. Устинов. – Белград: М.И. Стефановичъ и Ко, 1922. – 146 с.
22. Цветков В.Ж. Государственная стража Екатеринославской губернии в борьбе с повстанческим движением в Новороссии (август – начало октября 1919 г.) / В.Ж. Цветков // Белая гвардия, № 1, М., 1997.

© Юрий БИЛАЙ

КОНТРРАЗВЕДКА И ГОСУДАРСТВЕННАЯ СТРАЖА БЕЛОГО ДВИЖЕНИЯ НА ЮГЕ УКРАИНЫ (1918 – 1920 гг.)

Автор рассмотрел деятельность государственных органов Белого движения на территории Юга Украины. Отдельно рассмотрен вопрос строительства их структуры и организационных особенностей. Проанализировав компоненты государственных органов российского белогвардейского режима, их структуру и специфику деятельности, автор отметил, что на протяжении 1918 – 1920 гг. были созданы органы, которые должны были упростить задачу восстановления «единой и неделимой России». По существу эти структуры должны были стать мощным инструментом в военно-политическом противостоянии с украинской государственностью.

Ключевые слова: государственные органы, контрразведка, Белое движение, Юг Украины.

© Yrii BILAI

COUNTERINTELLIGENCE AND STATE GUARD WHITE MOVEMENT IN SOUTHERN UKRAINE (1918 – 1920 years)

The article addressed activity of state security organs of the White movement in the South of Ukraine. The author singled out the issue of expansion the structure of state security organs of the White movement and their organizational particularities. The author has analyzed components of the state security organs of the Russian-Whiteguard mode, their structure and specific of activity and he has determined that during 1918 – 1920 were created bodies that were intended to simplify the task of restoring "one and indivisible Russia". These bodies essentially had to be a powerful tool in the military-political confrontation of the Ukrainian statehood.

Keywords: state security organs, counterintelligence, White Movement, South Ukraine.